

НАЦІОНАЛЬНА СУТНІСТЬ ВИДАННЯ

Василь Лизанчук

*Доктор філологічних наук, професор факультету журналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Кожна нова науково-дослідницька, науково-публіцистична і науково-популярна праця доктора філологічних наук, професора Миколи Степановича Тимошика відкриває особливу родзинку його інтелектуально-творчого потенціалу. До оригінальних, наповнених українським патріотичним і духопіднесеним змістом, належить монографія лауреата премій Івана Огієнка, Івана Франка, Якова Гальчевського, завідувача кафедри видавничої справи та мереживих видань Інституту журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв М. С. Тимошика „Українська книга і преса в Італії”¹.

Щоби вивчити, осмислити й узагальнити феномен пресо- і книговидавничої діяльності українців в Італії, автор монографії опрацював 236 джерел в архівах, бібліотечних сховищах Італії та США. Завдяки цілеспрямованій, наполегливій, професійно означеній праці М. Тимошика вперше перед читачем постає потужний пласт різноманітного фактологічного матеріалу про умови та результативність побутування українського друкованого слова в Італії, про високий житейський, громадянський та професійний чин десятків, а то й сотень, українських авторів, редакторів, коректорів, видавців і друкарів, які стверджували в різний час своєю непростою працею українську ідентичність у цій частині Європи. Автор наголосив, що особливість зародження, склад і характеристика основних осередків українського пресо- і книговидавництва в Італії залежить від специфіки тамтешньої української еміграції, оскільки вона суттєво відмінна від інших країн Європи й Америки. Шість розділів монографії побудовані одночасно і на хронологічному, і на сюжетному розвитку подій.

У першому розділі монографії „Від початків до середини ХХ століття” М. Тимошик характеризує осередки пресо- та книговидавничого руху в Італії. Першим осередком він вважає Українську папську Колегію Св. Йосафата у Римі, засновану 1596 року як Греко-Руську колегію Св. Анастаса. Представники монашого чину василіан-українців організували тут студентський науковий гурток, члени якого у 1904 році заснували рукописний журнал „Записки питомців Руської Колегії в Римі”. Вихід трьох чисел цього журналу вважається початком української видавничої справи в Італії. У стінах цього навчального закладу також народилася студентська газета „Український Зільник”. Вона, за задумом засновників, мала висвітлювати питання політики, науки, літерату-

---

© Лизанчук В., 2016

¹ Тимошик М. С. Українська книга і преса в Італії : монографія. – К. : Наша культура і наука, 2015. – 352 с. – іл., ім. пок., резюме італ., англ., нім. мовами (Серія «Бібліотека видавця, редактора, автора»; Т.5).

ри. Але після оприлюднення першого числа газети подальший її випуск припинила адміністрація Колегії.

Незважаючи на короткотривале існування „Записок питомців...” та „Українського Зільника”, вони стали провісниками ствердження в Українській колегії Св. Йосафата в Римі постійного і результативного книгодрукування. У 1937 році запрацювала студентська друкарня, яка випускала канцелярійні журнали та підручну літературу для навчального процесу: тексти Богослужб, молитовники, лекційні курси викладачів та перші 11 чисел інформаційного бюлетеню „Вісті з Риму” за 1940 рік. Це – своєрідний реферативний виклад на десяти сторінках радіопередач Ватиканського радіо, спрямованих на Україну.

Народжена у 10–20-х роках ХХ століття ідея видання друкарським способом студентського журналу „Альма-матер” була реалізована лише 1953 року – до півстолітньої річниці набуття колегією статусу української. Першим і багатолітнім редактором його був отець Іван Музичка.

Другим за часом виникнення осередком українського друкарства в Італії є Українське пресове бюро Дипломатичної місії Української Народної Республіки у Римі (1919–1922 роки), у якому працювало сім осіб. З червня 1920 року керівником пресового бюро місії до закінчення її діяльності був добрий знавець італійської мови Євген Онацький. Нечисельний колектив пресового бюро випускав циклостильовим способом „Бюлетень Українського пресового бюро в Римі” двічі-тричі на тиждень італійською мовою обсягом від двох до чотирьох сторінок, накладом від 100 до 300 примірників (збережено 56 чисел цього видання) та „La Voce dell' Ucraina” („Голос України”) – тижневик італійською мовою, вийшло у світ 50 чисел.

Професор М. Тимошик підкреслив, що колектив дипломатичної місії відчував на собі масив антиукраїнської пропаганди, яку потужним потоком спрямовували в усі країни Європи, в тім числі й Італію, через російське і польське посольства та їхні численні місії. В тому інформаційному потоці український визвольний рух змальовували для читачів західноукраїнських країн лише як різновид більшовицького з певними „самостійницькими” елементами; як такий, що не заслуговує на жодне співчуття й вимагає найгостріших репресій. (Пишу ці рядки і ловлю себе на думці, що нинішня російська імперська маніпулятивна пропаганда ще витонченіше і потужніше оббріхує світлі прагнення українців жити у соборній, правовій, демократичній, незалежній Українській державі!).

Змістовний аналіз часопису „Голос України”, який фахово здійснив сумлінний дослідник М. Тимошик, засвідчує характерну деталь: програючи в оперативності, редакція вигравала низкою позитивних якостей. З-поміж них – продумана, професійна редакційна політика щодо формування проблемно-тематичної палітри видання, неухильне дотримання балансу в поданні матеріалів різних жанрів – від інформаційних заміток до аналітичних статей, яким притаманний високий рівень переконливості та публіцистичності. Головною метою працівників редакції – сповна використовувати свою головну зброю на численних опонентів УНР – правду про Україну і українців. Правда, як стандарт журналістської професії, має бути визначальним у діяльності нинішніх засобів масової інформації в Україні.

Гурток українців-друкарів у монастирі Гроттаферрата неподалік Рима – третій осередок українського книговидавничого руху в Італії. Діяв у 30-х роках ХХ століття. Основою цього гуртка були п'ять юнаків із Жовківської друкарні (Львівська обл.), яких спровадив до Рима митрополит Андрей Шептицький у 1936 році. Це були складальники Йосип Ленцишин (з Яворова) та Мефодій Борис (із Жовкви), палітурник-реставратор Йосип Курило (із Самбора), механік друкарського верстата Пахомій Павлик (з-під Перемишля) та його менший брат Партеній, якого вже в процесі роботи навчали коректорської справи. Із живих донині залишився один активний член гуртка – отець Партеній (Павлик), спогади якого Микола Тимошик записав у серпні 2012 року.

Важливо: автор монографії розвіяв неправдиву тезу про те, що гроттаферратські друкарі набирали лише російськомовні тексти. Тут приймали замовлення на друк також від українських видавництв. Збережено кілька таких видань з вихідними даними цієї друкарні. Серед них – „Грамматика церковнослов'янської мови в українській редакції” (1958) та „Малий церковнослов'янсько-українсько-англійський словник” (1962). Тут надруковано і книгу Євгена Онацького „Студії історії і української культури”, в якій уміщено графічні малюнки із серії „Українське козацтво” та мапа України.

Про постать Євгена Онацького як талановитого журналіста, редактора, видавця, дипломата, автора 16-томної „Української малої енциклопедії” Микола Тимошик цікаво, професійно, переконливо розповідає у другому розділі монографії, який називається „Журналістська і видавнича діяльність Євгена Онацького: італійський період”. Це – перша, досить змістовна, розвідка про людину „енциклопедичного знання... , якій ціле життя присвічувала ідея боротьби за самобутність і державність української нації, за визнання її державних атрибутів на міжнародному політичному форумі” (Любомир Винар). Дуже добре, що нарешті журналісти, редактори, видавці, поліграфісти, дослідники історії книги і преси довідаються про цього до неймовірності працьовитого творця і захисника цілого українського світу, жодна праця, якого, на жаль, досі поки що не надрукована в Україні.

Із двох періодів свого емігрантського життя (італійського й аргентинського) найбільш плідною була 27-річна діяльність Євгена Онацького в Римі. Микола Тимошик наголошує, що життя на чужині щодня, щогодини гартувало його для нелегкої, невдячної, часто небезпечної, але вкрай потрібної для майбутнього України праці на необробленому ще ратаями-патріотами українському полі. Впродовж більш, ніж річного ув'язнення смерть неодноразово „заглядала” йому у вічі. І тоді, коли під конвоєм викликали на часті допити, і коли нелюдськими катуваннями нацисти довели до самоповішання у сусідній камері друга й однодумця Олега Ольжича, і коли в'язниця горіла від бомбардування радянськими літаками, і тоді, як запише у спогадах, коли „ішов додому від табору до табору зруйнованою, брудною, здеорганізованою Італією, сплючи на голій землі, голодний і обдертий, з вояцьким мішком за плечима”.

З оранієнбурзької камери смертників Євген Онацький вийшов на волю 19 жовтня 1944 року, а до свого римського помешкання добрався майже через вісім місяців – 9 червня 1945 року. І йому, і Степанові Бандері, і сусідам по камерах Тарасові Бульбі-Боровцю, Олегові Штуль-Ждановичу та іншим доля в чергове подарувала шанс вижити.

Гітлерівці не встигли їх розстріляти тільки тому, що перед ними постала неминучість утечі від власної смерті.

„Я хочу бути вільним. Вільним у своїх думках і своїх почуваннях, вільним у своєму духовному світі. Бо людина, віддана ненависті, ніколи не вільна, – наголошував Євген Онацький. – Замість творити щось гарне, щось живе, розумне, вона віддається постійній невідгонній думці про ворога, якому мусить зробити найприкрішу прикрість. Який абсурд...” (с.69). Ці слова стали для Є. Онацького дороговказом на подальші життєві випробування, визначальними у непереможному бажанні жити й творити в ім'я майбутньої соборної України.

Проаналізувавши різножанрові книги (мемуари, щоденники, навчальні посібники, словники, енциклопедії, листи), публікації у газетах „Діло”, „Український Голос” та інших українськомовних періодичних виданнях Західної Європи та Америки Євгена Онацького, професор Микола Тимошик слушно наголосив: не будучи професійним журналістом, але набувши значного практичного досвіду під час активного багатолітнього співробітництва з десятками українських та іншомовних періодичних видань, Євген Онацький виробив власні професійні стандарти українського журналіста, власне бачення ефективної мережі української періодики в еміграції, власні рецепти журналістської майстерності.

Вивчивши уроки національно-визвольних змагань українців та практики західної журналістики, Євген Онацький закликав поставити, нарешті, на перше місце у багатолітній боротьбі з ворогами інтереси нації, а не одного її прошарку чи класу, інтереси держави, а не якоїсь партії. Він часто повторював улюблений клич Дмитра Донцова та Сергія Єфремова: „Держава – понад партію, нація – понад клас”.

У листі до головного редактора „Українського Голосу” Євген Онацький, повторивши свою тезу про те, що в цілому негативно відноситься до помилок УНР, він наголошував: „Ми не можемо – з точки погляду вищих інтересів нації – не відзначити в них і того доброго, що вони роблять, бо інакше ми втрачаємо і примушуємо наших читачів втрачати почуття добра і зла та розуміння того, що у нашій нації на користь, а що на шкоду... У політичній боротьбі, особливо коли йдеться про будівництво цілком нової держави, однаково небезпечні і безпринципність та хилитання на зразок В. Винниченка, і оте доктринерство, що характеризувало наших передреволюційних соціалістів, які, з поза літери партійного статуту, не бачили живого реального життя” (с. 78). Надто актуальні ці думки й сьогодні. Вдумаймося у них, шановні журналісти, політики, депутати, очільники держави!

Досліджуючи науково-публіцистичний доробок Євгена Онацького – одного з найактивніших творців української преси в еміграції, Микола Тимошик привертає увагу до важливих морально-педагогічних, професійно-етичних засад журналістської праці. Переконувати опонента аргументами, а не огульно критикувати його – визначальна риса і аналітичних статей Онацького-журналіста, і численних звітів, оглядів, записок, листів, проектів документів Онацького-політика і дипломата.

Євген Онацький вважав пресу не лише потужним знаряддям впливу на громадську думку, а й дзеркалом внутрішньої вартості українського суспільства. Щоб від

відображення в тому дзеркалі не було соромно цілій нації, варто, на його думку, без зволікань підвищувати оту „вартість суспільства”. Євген Онацький підтримував думку головного редактора „Українського Голосу” Зенона Пеленського, що газети покликані підтягувати людей до кращого способу думання, не допускати не лише орфографічних, а й смислових помилок, подавати якнайточніші відомості, підвищувати якісний рівень публікацій. Є. Онацький гаряче вітав будь-яку спробу українців заснувати нову газету чи журнал, програмною метою яких була б понадпартійна, соборницька ідея. На жаль, і сьогодні в Україні є такі засоби масової інформації, у яких відсутня соборницька програма. Російська інформаційна і військова агресія проти України спонукає глибше осмислювати стандарти журналістської професії Є. Онацького, в основі яких, говорячи сучасними термінами, – людиноцентризм і україноцентризм. Адже Україна потребує не лише державної, а й національної безпеки. Покликання працівників ЗМІ полягає також в тому, щоби сприяти формуванню україноцентричної ідеології і політики.

Позитивно-інтелектуальним підмурком цього складного морально-психологічного і політико-ідеологічного процесу є монографія М. С. Тимошика „Українська книга і преса в Італії” – панорамне, науково обґрунтоване видання, в яке органічно вписується третій розділ „Видавничий рух у таборі українських військовополонених „Ріміні”. На Заході, до речі, опубліковано низку видань мемуарного характеру, авторами яких колишні діяльні члени табору. Деякі з цих видань стали доступними для українських дослідників лише недавно. У таких матеріалах, зазвичай, головною дійовою особою є не фактаж, який ґрунтується на документах та першоджерелах, а пам’ять і емоційні переживання автора. Професор М. Тимошик вперше взяв за основу дослідження, окрім мемуарів та спогадів, повні комплекти підшивок усіх періодичних та книжкових видань, що виходили упродовж двох років існування табору „Ріміні” (від 2 червня 1945-го року до 10 червня 1947 року) і які зберігаються нині в бібліотеці-архіві Головної управи Василіанського чину на Авентіно в Римі.

Перед тим, як охарактеризувати видавничу продукцію, автор монографії стисло описав історію створення дивізії „Галичина” та обставини, за яких вона опинилася в полоні англійців; розкрив умови, в яких творилася видавнича справа впродовж довгих 739 днів „сірих буднів полону”; осмислив морально-психологічну атмосферу, що панувала в таборі, та її вплив на характер і зміст друкарської творчості.

Про українську дивізію „Галичина”, створену незабаром після постання на Волині 1942 року Української Повстанської Армії, досі немає поважної, об’єктивної, політично не заангажованої, доступно написаної для пересічного читача праці. Політичні опоненти не вгавають називати дивізійників „прислужниками фашистів”, „зрадниками інтересів українського народу”, „колабораціоналістами”. Професор М. Тимошик підкреслює, що доведеним і беззастережним є нині історичний факт: дивізія „Галичина” народилася у переломний момент Другої світової війни з глибокою вірою мільйонів українців, що Німеччина допоможе їм визволитися від московсько-більшовицького ярма та створити незалежну Українську державу. Коли в Україні посилювався німецький терор і стали зрозумілими наміри фашистів перетворити цей багатий на природні ресурси край у свою колонію, вояки дивізії „Галичина” стали воювати на два фронти: і проти комунізму, і

проти нацистів. 3 жовтня 1944 року це військове об'єднання українців перейменовується на Першу дивізію Української Національної армії (УНА).

Кінець Другої світової війни 8 травня 1945 року застав українську дивізію „Галичина” на австрійській території неподалік міста Грац. Із трьох боків сюди наближалися війська воюючих сторін із чіткими намірами взяти територію історичної Каринтії під свій контроль: югославські партизани під керівництвом комуніста Йосипа Броз Тіто, війська Британської армії та радянські війська. Ціль командування українського військового з'єднання полягала в тому, щоб якнайскоріше відступити на захід вглиб Альп, у британську зону окупації, й добровільно скласти там зброю.

З метою упередження впливу комуністичної пропаганди щодо української дивізії як підрозділу німецьких СС, командування УНА доручило доктору Петрові Савицькому підготувати для британців відповідний лист-меморандум, в якому коротко викладено передумови постанови та мету військового формування українців на окупованих Німеччиною західноукраїнських землях. „Меморандум до англійського командування в Італії” від 18 травня 1945 року, що вперше було оприлюднено в українському перекладі в журналі Братства колишніх вояків „Вісті” 1967 року, справив відповідне враження на командування англійських військ, а згодом і на уряд Великобританії, який пізніше, після розформування табору „Ріміні”, дав політичний притулок і постійне місце проживання у своїй країні воякам-дивізійникам.

Професор М. Тимошик віднайшов матеріали про найбезпосередніше відношення Української Греко-Католицької Церкви до створення за колючим дротом потужного й результативного видавничого осередку. Духовні опікуни табору зробили все можливе, аби десятки тисяч полонених в очікуванні розв'язання своєї подальшої долі змогли подолати зневіру, безвихідь і навіть за екстремальних побутових умов знайшли застосування своїм талантам та займалися самоосвітою. Папір, письмове приладдя, друкарські машинки та засоби малої поліграфії для тиражування текстів безперебійно доставляли до табору завдяки підтримці й грошовим субвенціям Ватикану. Для друкування тиражних видань таборові видавці використовували також потужності польової друкарні штабу колишньої німецької армії генерала Кессельрінга. Впродовж двох років у таборі діяло два видавництва „Життя в таборі” та „Батьківщина”. Вони випускали газети, журнали, книги, листівки, плакати, брошури, марки, канцелярські товари. Виходило 15 газет. Наклади періодичних видань становили від 30 до 2000 примірників. Найтиражнішими були газети „Життя в Таборі” та „Батьківщина”. Газета „Батьківщина” характеризувалася високим професійним рівнем публікацій на різноманітні теми, грамотним професійним художньо-технічним оформленням, належною мовною культурою текстів, стабільним високим накладом. На думку Миколи Тимошика, така газета заслуговує, щоби її ввели до когорти актуальних тогочасних друкованих органів усієї української еміграції.

Тематична палітра книжкових видань: поетичні і прозові твори самих військовополонених, перевидання класики української літератури історичної тематики, дайджести кращої публіцистики із друкованих видань української еміграції, посібники з вивчення української мови.

Український видавничий осередок у Риміні уславився виданням кількох серій поштових марок. Виконані на високому ідейно-естетичному та професійному рівні, марки розширювали у таборян знання історії українського народу, формували патріотичні почуття. Це був один із каналів поширення інформації в західному світі про Україну й українців, що упродовж своєї історії боролися за право мати свою державу. Активне творення марок давало можливість малярам-графікам, яких не бракувало в таборі, удосконалювати свою професійну майстерність, відчувати потребу своїх талантів. За колючим дротом табору формувалася плеяда особистостей – поетів, письменників, малярів, графіків, які, опинившись на волі, поповнили незабаром освітні, наукові й культурницькі сили української еміграції у різних країнах розселення. З-поміж них – відомі діячі українського руху в діаспорі Степан Ярмусь, Василь Верига, Іван Музичка, Євстахій Загачевський, Микола Вірний (Француженко), Анатолій Курдидик, Орест Городиський, Володимир Гоцький та інші.

Підсумовуючи результати дослідження видавничої справи у таборі українських військовополонених „Риміні”, Микола Тимошик підкреслив, що, незважаючи на далеко не сприятливі для творчої праці умови, брак якісного паперу та наявні примітивні поліграфічні потужності, учасники редакційно-видавничого руху прагнули творити високопрофесійні і високопатріотичні тексти. Вони дають можливість сьогодні відчувати той високий моральний дух, інтелектуальний рівень, оптимістичний життєвський пошук і самопожертву інтернованих вояків Української Національної Армії – справжніх патріотів своєї Батьківщини. Розпорошені в різних виданнях, більшість із яких знаходиться на чужині, кращі з цих текстів доцільно зібрати і видати окремими книжками. Адже це – частина української історії, писана кров’ю і потом кращих представників „втраченого покоління”.

Тривалий геноцид, етноцид і лінгвоцид українського народу за московської імперії (царської Росії і Радянського Союзу) призводив до морально-духовного, світоглядного і фізичного винищення не одного покоління українців, розмивання у них національної ментальності та формування особливого характеру антиукраїнської російської свідомості. Асиміляційні процеси українців з початку 60-х років ХХ століття набирали також загрозливого характеру в країнах західного світу насамперед тому, що „церква втрачала свій український характер і свою українську душу” (с. 173). Микола Тимошик слушно наголошує, що у ситуації, яка складалася, боронити українське слово, збагачувати українську культуру, розвивати і стверджувати свою богословську науку за посередництвом латинських наукових інституцій надалі ставало неможливим. Виникла потреба створювати за кордоном розгалужену мережу українських вищих навчальних закладів із головним науковим осередком у Римі. Починати доводилося все ж не на порожньому місці: на той час в Італії вже існувала база для студій української молоді її рідною мовою. Йдеться про Українську колегію Св. Йосафа та Українську католицьку духовну семінарію.

Заснування Українського католицького університету в Римі 1963 року пов’язано з ім’ям першоєрарха УГКЦ Йосифа Сліпого, якого того ж року, за наполяганням світової спільноти, московське керівництво випустило на волю із сибірської каторги і

дозволило переїхати до італійської столиці. Йосиф Сліпий був ізольований від своєї пастви на цілих 18 років, постійно піддаючись голоду, холоду, приниженню і знуцанню. Після розгрому комуністичною владою Української Греко-Католицької Церкви та закриття богословської академії у Львові, постала потреба оживлення її діяльності у західному світі.

Ректор УКУ Йосиф Сліпий об'єднав довкола нового навчального закладу провідні українські наукові сили, розкидані Другою світовою війною в різних закутках світу. Викладачами університету, а згодом і авторами видавництва, стали Володимир Янів, Ісидор Нагаєвський, Ярослав Рудницький, Дмитро Бучинський, Олекса Горбач, Микола Чубатий, Богдан Лончина та ще низка відомих учених.

У четвертому розділі „Видавнича діяльність Українського Католицького Університету в Римі” Микола Тимошик всебічно характеризує видавничу діяльність – пріоритетний напрям „нового огнища української науки”. Розроблена від початку на перспективу видавнича програма передбачала підготовку до друку різних видів видань за такими тематичними напрямками: документи і матеріали з української історії в контексті загальносвітової; багатотомне зібрання творів Йосифа Сліпого; навчальна і наукова література з різних ділянок українознавства; досліді світової культури; українськомовні переклади вагомих творів зарубіжних авторів; богословська література; словники.

Про великий науковий потенціал університету та його видавничого підрозділу свідчить одна з перших серій „Монументи української історії”, під маркою якої видавалися документи з ватиканських архівів, що мали прямий чи опосередкований стосунок до України. У кожному томі видання дослідники мають можливість віднайти немало документів, які доти історичній науці були невідомі. З-поміж них – лист Папи Григорія VII 1075 р. до великого київського князя Ізяслава; листування грецьких патріархів Єремії, Пігача, Лукариса з українськими церковними проповідниками; свідчення й документи про переслідування Української церкви московськими царями на території тодішньої царської імперії за період від часів Петра I, Павла, Катерини II, Олександра III; писані із в'язниць численні листи-сповіді священників-мучеників, подання митрополитів про геройство і мучеництво цих священників тощо, цензура книжкових видань. „Загальне число рідкісних документів, включених до цього видання, складає близько чотири тисячі; загальне число сторінок, на яких розмістили тексти, - понад 5200”, – зазначає автор монографії.

До золотого фонду українського книговидання на еміграції Микола Тимошик цілком заслужено зараховує багатотомне зібрання творів Йосифа Сліпого в серії „Орєга отпіа”. Цінність цього видання у тому, що тут вміщено один із вершинних творів автора, написаних у застінках таборів комуністичного ГУЛАГУ. Мовиться про тритомне видання „Історії Вселенської Церкви на Україні”, рукопис якого видавництво отримало з архівів київського КДБ з набуттям Україною незалежності. Обсяг друкованого тексту цього видання складає близько 1200 сторінок.

Скрупульозно вивчивши діяльність видавництва УКУ, яке виклало на полиці інтелектуальної світової думки сотні томів українознавчих праць (монографій, посібників, підручників, словників), професіонал вищої категорії видавничої справи Микола

Тимошик справедливо наголосив, що кожен із цих томів відповідає міжнародним стандартам. А саме: фактична не роздробленість попередниками теми, актуальність якої не зменшується з плином часу; широке залучення авторитетних зарубіжних джерел, а також архівів української діаспори, до чого радянські дослідники, десятиліттями перебуваючи в лещатах марксистсько-ленінських догм, практично не мали доступу; популярний, доступний для широкого кола читачів виклад тексту, який ґрунтується на поширеному в західній науці принципі „просто і аргументовано про складне” і який цілком суперечить живучому в середовищі радянських і пострадянських науковців принципу „чим не зрозуміліше, тим науковіше”.

На час заснування УКУ і розгортання його видавничої діяльності також припадає відновлення видання „Вістей з Риму”. Ініціатором та спонсором цього видання був митрополит Йосиф Сліпий, адже потрібно було систематично і всебічно висвітлювати діяльність Української католицької церкви та її інституцій, інформувати про політку Святого Престолу щодо об’єднання християнства, широко розповідати про життя української еміграції. У п’ятому розділі монографії, названого „Вісті з Риму” як спеціфічний тип видання” зазначено, що „Вісті з Риму” - одне з небагатьох періодичних видань української еміграції, про яке досі в українському журналістикознавстві не зроблено жодної дослідницької статті чи розвідки.

Перше змістовно-комплексне дослідження „Вістей з Риму” здійснив наполегливий інтелектуальний працелюб професор Микола Тимошик. Він ознайомився з публікаціями усіх чисел видання (441), які виявив у книгозбірнях Рима та американського Стемфорда. Привернув увагу до трьох головних типологічних ознак бюлетеня: організаційно-технічного, структурного (додатки і спецвипуски) і тематичного. Він виділив три періоди їх випуску: а) перший – від січня до серпня 1940 року (15 чисел); другий (після 23-річної перерви) – від вересня 1963 року до листопада 1979 року; третій (після більш ніж трирічної перерви) – від липня 1983 року до березня 1990 року.

Засновником видання на першому етапі була Українська секція „Радіо Ватикану”. З початку 1940 року радіовисилання з Вічного Міста здійснювалося й українською мовою. Головні матеріали українськомовного інформаційного блоку ставали основою наступних випусків „Вістей з Риму”. Після 23-річної перерви видавцем відновленого у 1963 році видання стає Українське Пресове Бюро. Від 1983 року „Вісті з Риму” видає крилос при патріаршому соборі Св. Софії. Фактичним же засновником і видавцем бюлетеня був провід УГКЦ у Римі.

„Вісті з Риму” вирізнялися художньо-технічним оформленням та способом друку. Чи не єдиний із довгожителів української преси на Заході, який тривалий час друкувався (до 1979 року) циклостильовим способом з машинописного тексту формату А4. Способом фотодрук бюлетень почав виходити від 1983 року.

Незважаючи на неофіційний статус центрального друкованого органу Української католицької церкви, „Вісті з Риму” від початків існування ніколи не були обмежені в тематичному діапазоні подання інформації. Більшою чи меншою мірою це стосується усіх трьох періодів існування часопису. Бюлетень мав додатки: „Українська пресова

служба”, „Українська пресова служба Львівської Архиспархії з тимчасовим осідком у Римі”, „Документація” та „Філателістичний додаток”.

Уперше проведений детальний аналіз повної підшивки „Вістей з Риму” дав підстави Миколі Тимошику виокремити чотири головні тематичні напрями різножанрових публікацій: а) діяльність Української католицької церкви та її інституцій, б) українська еміграція в захисті своєї ідентичності, в) ситуація в Україні, г) промоція національної книги і преси.

Багато аналітичних статей написані в публіцистичному ключі. Та в такому, який помітно відрізняється від патетики, що нерідко супроводить виклад малозначущих фактів, подій чи розтягнутих оповідей. Приміром, публікація про влаштований українською громадою прийом на честь приїзду до Канади колишнього в’язня комуністичних таборів в СРСР, патріарха УГКЦ Йосифа Сліпого невелика за обсягом. Але короткою цитатою з виступу головного організатора зустрічі Оттавського університету Костянтина Біди сказано багато. І ці слова запам’ятовуються надовго: „...В історії народів залишають глибокий слід тільки ті, які не коряться супротивним вітрам, не гнуться чужій силі, які готові віддати своє життя за великі ідеї віри; ті, які не коряться Беріям і його концентраційним таборам. Ті люди визначають хід історії, вони підносять дух і силу народу. Ті люди стають ісповідниками віри і духовними провідниками” (с. 262). Актуальність цих слів у нинішній період продовження Путіним злочинної агресивної політики Гітлера і Сталіна набуває особливого морально-патріотичного духу.

Дуже важливо, що професор Микола Тимошик – послідовний захисник української національної культури – привернув увагу до аналітичної статті „Українська мова на Римському державному університеті”, у якій піднята проблема вивчення української мови та створення відповідних кафедр в університетах Америки чи Канади й Італії. У статті згадується талановитий журналіст, дипломат і вчений Євген Онацький, який перед Другою світовою війною викладав українську мову в Римському університеті, створював італійсько-український та українсько-італійський словники в Інституті східних мов у Неаполі. Основна ж розповідь у цьому матеріалі присвячена ще одному українському довгожителю в Римі Володимиру Федорончуку. З його ініціативи створили в Італії українськомовну радіопередачу, а також заснували курси з вивчення української мови в головному університеті Італії (1964 р.). Маючи прихильність професора-італійця Рікардо Піккіо до українців, вдалося запровадити на цих курсах викладання граматики української мови, етнографії та історії України.

„Вісті з Риму” беззастережно підтримали акцію паризької газети „Українське Слово” та нью-йоркського видавництва „Пролог” щодо поширення у вільному світі інформації про арешти української інтелігенції, що розгорнулися в Україні в 60-х роках після завершення короткої хрущовської відлиги. Бюлетень також публікував листи під рубрикою „Вісті з України”. У деяких листах автори розповідали про штучні обмеження комуністичною владою української мови та про спроби патріотів перешкодити цьому процесові. Промовистим у цьому контексті є матеріал „Я українець і хочу слухати богослужіння рідною мовою”. Йдеться про греко-католиків на Слобожанщині, про

їхні багаторічні зусилля не зрадити батьківської віри. Боротьба із засиллям „Русского мира” через московський патріархат в Україні досі триває.

У контексті нинішньої російської інформаційної та військової агресії проти України оцінюємо аналіз редакційної статті „Журналістика, преса і ми”, який зробив Микола Тимошик. Мовиться про те, що на початку 1973 року Святий Престол організував у Ватикані зустріч папи Римського Пія Х із християнськими журналістами. Зважаючи на те, що журналісти мають у своїх руках таку велику силу як слово, якого можна уживати і в невідповідний спосіб, Святий Престол ставить вимоги морального порядку для тих, хто пише в пресу. Ось деякі з тих вимог:

„Найголовніша вимога – служба для правди. Людина має жити правдою і для правди. Читач хоче документації чесної, точної, повної, а над усе – правдивої. Журналістика й преса – це служіння передусім народові й правді. Коли вони цього не сповняють, їхня праця є даремна й шкідлива.

У журналіста має бути любов до правди, працюйте дослідження подій і фактів, прямотинність, людяність і здібність до діалогу. Коли цих прикмет люди пера не мають, вони підуть на службу темним силам, які роз’їдають організм суспільства, а то будуть подібні до сліпців, що хочуть вести сліпців.

Коли журналіст і преса не працюють для правди, вони працюють для ложі. Нема третьої можливості. Замовчувати правду – це прикмета душевнохворої людини”.

Друга частина редакційної статті присвячена проблемам української еміграційної преси. Редакція загострює увагу на найголовніших: брак професійних журналістів, відсутність скоординованих дій між редакціями, використання газетних шпальт для зведення особистих чи партійних поррахунків. Очевидно, що ці проблеми в якійсь мірі стосуються також „Вістей з Риму”, бо написали окремого абзаца: „Та найбільш болюче є те, що серед нас є люди, які журналістського чорнила вживають для брудних цілей, щоб просто блудити: для підлих наклепів, для кирині, брехні й жакливиx інтриг. Це просто Юдина робота... По архівах уже остануться вонючі й колючі будяки їхньої „творчості” як згадка тієї зрадницької роботи в цей важкий час для нашої церкви й нашого народу” (с.276).

Надто актуальними й нині словами закінчується стаття „Журналістика, преса і ми”: „Працюймо для правди на журналістському полі. Не біймося правди, хоч би вона й була важка. Борімося за правду і дбаймо, щоб вона жила в нас, бо правда визволить нас”.

Правдиве, аргументоване, змістовне наукове дослідження „Українська книга і преса в Італії” Миколи Тимошика закінчується розділом „Інші видавничі осередки”. До них належать „Видавництво отців Василян у Римі”, „Видавництво сестер служебниць”, „Видавництво Василя Федорончука”, „Журнал „До світла” як сучасний видавничий осередок”. „Видавництво отців Василян у Римі” можна вважати другим за вагомістю видавничим осередком після видавництва УКУ. Утворене по закінченні Другої світової війни, піку своєї діяльності, воно досягнуло в 60–70-х роках минулого століття, збагативши полиці українського книговидання в діаспорі десятками вартісних з історичного боку новинок книгодруку.

Візитівкою цього видавництва є „Записки чина Св. Василя Великого” неперіодичне багатотомне видання наукових прць, започатковане у Львові 1924 року і перенесене

до Рима 1949 року. До початку 1990 року тут вийшло у світ 10 томів „Записок”, що в загальному складає 7273 сторінки тексту, зверстаного на великий книжковий формат А4. Високий науковий рівень „Записок” віддавана забезпечив їм заслужене поважне місце в українській історичній і церковній науці.

Після Другої світової війни постала гостра необхідність обороняти українську національну самоідентичність розсіяних світами мільйонів земляків. Координатором громадських, культурних, наукових і духовних чинників було „Видавництво отців Василіян у Римі” для здійснення проекту „Українська духовна бібліотека”. Для випущеного 81 тому цієї серії 42 здійснено силами римських українських василіан. Микола Тимошик із серії „Українська духовна бібліотека” особливо виділяє проект, що починався із щотижневих радіовисилань – бесід талановитого богослова і риторика Анастасія Великого. Ці бесіди транслювали від середини 60-х років минулого століття з Української редакції „Радіо Ватикану”. Одна передача охоплювала певну драматичну сторінку зародження, ствердження та розвою на українських землях християнства. Йшлося в них про світлі й темні картини з глибин віків, що засвідчували незнищенність народного духу, віковичне прагнення українського народу до своєї державної самостійності й національної самобутності. Радіопередачі викликали велике зацікавлення слухачів. Редакція стала отримувати листи з пропозиціями зафіксувати озвучені в ефірі сюжети в книжках. І такі незабаром з’явилися. До 1969 року вийшло три томи книги „3 літопису християнської України” з текстами 150 таких радіовисилань, що охоплювали період від зародження християнства до кінця XVI століття.

Вперше надрукувавши 1963 року „Святе Письмо” в перекладі Івана Хоменка, „Видавництво отців Василіян в Римі” відтоді вважається власником авторських прав на перевидання цієї книги. Цей переклад Біблії для українських греко-католиків у цілому світі вважається найавторитетнішим джерелом. Характерними особливостями усіх видань цього осередку – висока культура і належний рівень редакторської підготовки.

Відгалуженням українських василіанських видавництв є видавництво сестер служебниць у Римі, що утворилося 1955 року. Перше книжкове видання – „Каталог згромадження сестер служебниць пресвятої непорочної діви Марії”, який упорядкував письменник, історик і публіцист отець Анастасій Великий. У цьому видавництві побачила світ серія „Українська релігійна бібліотека” (60-ті роки XX століття). У цій серії богослужбова література, якою користуються в монастирях. Одне з найпомітніших видань – „Часослов” 1957 року.

Микола Тимошик вперше розповів про видавництво Василя Федорончука. В історію української видавничої справи цей діяч увійшов як невтомний промотор українського питання на чужині. Його суспільно-політичні брошури та журнал „Україна”, які видавали італійською мовою, були своєрідним вікном України у світ. Як громадський діяч, упродовж багатьох років був пропагандистом української мови, зніціював відновлення курсів української мови у Римському університеті, що їх вів до війни професор Євген Онацький. Він замінив Є. Онацького також у представництві ОУН в Італії.

Окрім активної видавничої діяльності Василь Федорончук прислужився українській справі і як радіожурналіст. Майже чверть століття (від 1951 року до 1975 року)

він був незмінним керівником української програми італійського державного радіо. Цю програму, яка значно доповнювала українську програму „Радіо Ватикану”, фінансував італійський уряд.

Автор монографії також охарактеризував щомісячний журнал „До світла”, який побачив світ 2001 року. Його заснувала громадська релігійна організація „Координатор українців греко-католиків Італії” за підтримки блаженнішого Любомира Гузара та парохії Сергія і Вакха у Римі (парох Іван Музичка). Її редакція первинно розмістилася в місці осідку УКУ на Віа Бочея. Попередником цього журналу був неперіодичний бюлетень „Христос – наша надія” за редакцією отця Євгена Небезяка.

Програмні засади нового часопису окреслені у загальних рисах: гуртувати українську громадськість Італії під світлом Ісуса Христа. Редакція лише обґрунтувала доцільність зміни його назви: „Благодатна назва часопису підкреслює не стільки наш теперішній стан „еміграції”, скільки нашу мету: до Світла. Адже світло Боже зігріває всіх, хто не ховається в тінь. Просимо вас, українці, вийдіть з пригнобленого стану безнадії, огляньтеся навкруги, бо проміння Вічного Світла досягає кожного з нас. Віримо, що часопис нестиме тепло і розраду в духовних і культурних тематиках видання. Рівно ж хочемо діалогувати з вами на сторінках наших рубрик” (с. 307). Журнал друкує інформаційні та аналітичні матеріали.

Однією із знакових публікацій – „За виїзд українців за кордон несе відповідальність політична верхівка”. Первинно це було інтерв’ю, яке дав єпископ УГКЦ Богдан (Дзюрах) кореспонденту газети „День”. Зважаючи на те, що італійські українці не мають можливості отримувати цю газету, редакція „До Світла” майже повністю передрукувала матеріал. Слова владики – згусток болів мільйонів сучасних українських остарбайтерів та фокус самої проблеми: „За роки незалежності ми стали свідками не звичайного переміщення людей, які добровільно подорожують чужими країнами, з України виїхало декілька мільйонів наших співвітчизників у розквіті життєвих сил. Виїхали, бо до цього їх змусила важка, нестерпна економічна ситуація всередині країни. За цей масовий „екзодус” українців та його негативні наслідки для нашого народу значною мірою несе відповідальність політична верхівка... Нам справді боляче спостерігати, як колишні вчителі, інженери, лікарі, які емігрували до західноєвропейських країн за останні 15–20 років, працюють прибиральницями в італійських родинах, підсобниками на будовах, виконують найпростіші побутові роботи. Така ситуація – це сором для Української держави” (с. 308). Різноманітні та різноматематичні матеріали журнал друкує під рубриками „Новинки з куточків Італії”, „Це корисно знати”, „Коли в душі народжується слово”, „Жіноча сторінка”, „Рецепти італійської кухні”, „Історії для душі”, „Новини зі світу еміграції”, „Кросворд”, „Усміхнись”.

Редакція журналу „До Світла” здійснила резонансний видавничий проект, випустивши у світ книгу під назвою „Світло на чужих стежках: Антологія творчості заробітчанин. Том перший”. „Духовність”, „Чужина”, „Україна” такі назви трьох тематичних розділів, де представлені від однієї до трьох поезій першої сотні авторів. Про кожного – коротка біографія з фотографією, де коротко викладена своя історія шляху до набуття клички „заробітчанин”, „заробітчанин”. Поетична збірка викликає не лише

співпереживання за понівечені долі сотень тисяч наших земляків, розсіяних світами в пошуках заробітків, а й загострює на загал тривожні явища й проблеми сучасної еміграції українців.

Змістовні, цікаві, правдиві матеріали кожного з шести розділів Микола Тимошик написав у властивій йому розповідній манері: ясність, популярність, аргументованість, чітка структурованість викладу, сюжетний розвиток подій. Ця монографія, говорячи словами Євгена Онацького, є важливим науково-публіцистичним оком в Європу. Микола Тимошик належить до тих авторитетних, національно свідомих науковців, які своєю цілеспрямованою працею утверджують високоморальну, духову й духовну українськість в Україні та різнобарвному материкі української діаспори.

Стаття надійшла до редколегії 01.09.2015

Прийнята до друку 28.09.2015